

NGA MAHI A TE HUI O TE
HAHI MAORI O TE ATIRIKO-
NATANGA O TURANGA I TE
PIHOPATANGA O WAIAPU I TU
KI TE WAIPIRO I TE 19 O NGA
RA O MAEHE, I TE TAU, 1906.

TURANGA: NA TE WIREMU HAPATA I TA
KI TE PEREHI KI TE RAUKAHIKATEA, 1907.

NGA MINITA :

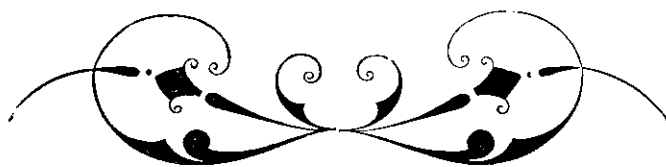
TE PIHOPA : TUMUAKI.

REV. MATENGA WAAKA*	Pariha o Turanga.
" H. W. WILLIAMS	" " "
" RUTENE T. AIHU	Pariha o Whangara.
" NIKORA TAUTAU	Pariha o Tokomaru.
" MATIAHA PAHEWA	" " "
" APERAHAMA TAMIHERE	Pariha o Tuparoa.
" MOHI TUREI*	Pariha o Rangitukia.
" HONE WAITOA	Pariha o Te Kawakawa.
" HAKARAIA PAHEWA	Pariha o Te Kaha.

NGA MANGAI REIMANA.

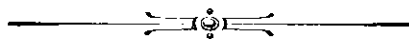
RUTENE TE ARAHI*	Pariha o Whangara.
HARE NOANOA*	" " "
HORI TOHUNGIA	Pariha o Tokomaru.
APIRANA PAHINA	" " "
HIRINI TOHI	Pariha o Whareponga.
PINE WAIPAPA	" " "
EHAU PAKATAI	Pariha o Tuparoa.
HEMARA MOANA*	" " "
TEPENE WENEREI	Pariha o Te Horo.
PINE TUHAKA	" " "
PITA POKIA	Te Kawakawa.
WI TAKEKE	" " "

* Kihai enei i tae ki te Hui.

HE TUHITUHINGA.

I nga mahi a te Minenga o te Hui o te Hahi Maori o te Atirikonatanga o Waiapu i tu ki Waipiro, i te 19 o nga ra o Maehe i te tau 1906.

NO te 18 o nga ra o Maehe i mine ai nga tangata o te Hui me te tangata whenua ki te karakia ki te Whare-karakia o Aperahama; e 30 te hunga i tango i te Hapa a te Ariki: i puta hoki te kohikohi i te ohaohatanga, £1-15-6 mo te perehitanga i nga mahi a te Hui.

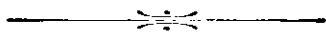
No te 10 o nga haora i te awatea o te 19 o nga ra i huihui ai nga tangata o te Hui ki a Iri-te-kura; karangarangatia ana nga ingoa me te whakao ano enei:—

Minita: Te Wiremu Hapata, Rutene Te Aihu, Nikora Tautau, Matiaha Pahewa, Aperahama Tamihere, Hone Waitoa, Hakaraia Pahewa.

Mangai Reimana: Hori Tohungia, Apirana Pahina, Pine Waipapa, Ehau Pakatai, Tepene Wenerei, Pine Tuhaka, Hirini Tohi.

Katahi ka mea te Pihopa kua tu te Hui, ka timataia hoki e ia te mahi ki te inoi.

Muri iho ka whai-korero te Pihopa ki te Hui.

TE WHAI-KORERO A TE PIHOPA.

E oku hoa, e nga Minita, e te iwi katoa;

TE taenga mai o te Rongo-pai ki Niu Tirani nei i te tuatahi, he maha nga tau i turi ai te taringa o te iwi Maori; otira, i muri mai, ka kitea te mana o te Wai-rua o te Atua, nana nei i whakatahuri te ngakau tutu o te tangata. Kua mahue i reira nga tikanga o mua; kua whakapono te tokomaha ki te Rongo-pai o Te Karaiti; kua pai hoki te noho o te tangata ki nga wahi katoa o te motu nei. Hua noa e pumau tonu tena ahua o te tangata, e pai hoki te noho i enei tau i muri nei: tena ko tenei kua rere ke noa atu. He tokomaha inaianei kua hoki ki to mua ahua, kahore rawa e manako mai ki te ako a Te Karaiti, e whakapararahako ana ki te oranga e whakaaria mai nei e te Atua; kua tito hoki i etahi karakia ma ratou hei whakaware i o ratou hinengaro, kia mohio ai ratou ki

a ratou ehara i te iwi karakia-kore. Kei te whakahuatia e etahi ko te Ingoa kau o Te Karaiti, ko nga mahi ia i whakahaua e ia, kahore rawa e maharatia; akona ketia ana ko nga mahi a te hoa-riri. He mea enei e tau mai ai te pouri ki te ngakau o nga tangata katoa e whakapono ana ki a Te Karaiti, e hono ai te inoi ki te Atua kia whakaputaia tona kaha hei whakatahuri ano i te ngakau tutu o te tangata, kia pera me tana mahinga i nga whakapaparanga kua pahure ke ra.

Kati he korero mo era, ara mo nga tangata kua tino tangata-ke ki te Hahi a Te Karaiti. Me anga tenei he titiro ma tatou ki nga morehu e kiia nei he tangata tonu ano no te Hahi, me kore e kitea he marama i konei. Ko nga Minita Maori o tenei takiwa inaianei, tokowhitu. Tokorua o enei kua tino kaumatuatia. E rua nga Pariha kei te hapa tonu i te Minita. Ka kitea i konei he take mo ta tatau inoi ki te Atua kia tonoa e ia he kai-mahi ki tana mara. No te tau i mutu nei i te 30 o Hune, 1905, 132 nga iriiringa, Kahore rawa he tangata i whakaukia, e 326 te hunga i tango i te Hapa a te Ariki. Otira tera atu ano etahi mea e ata kitea ai te ahua o te whakapono o te iwi. Tetahi ko nga Whare-karakia. Ehara ano ia te Whare-karakia pai i te tino tohu no te whakapono o te iwi; otira ki te he te Whare-karakia; ki te kore e hangaa nga wahi pakaru; ki te kapi a roto i te punguwerewere; ki te poke i te manu; ki te pakaru te taiepa; ki te waiho te marae hei takotoranga mo nga mea whakarihariha; ka kitea putia i kona te he o te whakapono o te iwi nona te Whare. Tetahi ko te whakaaro o te iwi ki to ratou Minita, ki te whare hei nohoanga, ki te oranga hoki mona. Te mahi a te Minita, he whai i te pai mo te wairua o te tangata, kia manakohia ai e te Atua nga tangata katoa o tona Pariha; e karangarangatia ana hoki ia e etahi i ia wa, i ia wa, ki te marena, ki te tiro tiro turoro, ki te nehu tupa-paku; kahore hoki ia e penei me etahi, e watea ki te mahi oranga mo tona tinana: kua whakaritea nei hoki e Te Karaiti ma te iwi e whakaaro he oranga mona i runga i tana mahi. Ko te oranga e whakawhiwhia ana inaianei ki nga Minita kihai i ranea. Kei te tirohia tenei mate o te Hahi Maori e nga hoa Pakeha, e puta ana hoki he kohikohi ma nga Pakeha o te Hahi puta noa i Niu Tirani hei whakakaha i te taha Maori. Nga moni katoa a taua kohikohi i tera tau i nuku ake i te £3000. Ta te Pihopatanga o Waiapu i tae ki te £725. Na te taha Pakeha tenei, kia puta ai te koha o te Hahi Maori ki te hapai i nga mahi katoa a te Hahi. Otira ehara i te mea tika kia waiho tenei ma te

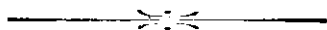
taha Pakeha anake. Tena, e hia nga rau ka pae i te iwi Maori mo tenei mahi i roto i tenei tau? He tokomaha nei hoki te tangata Maori kei te whai moni inaianei. He oranga ngakau ano te putanga o te moni hei hanga Whare-karakia i enei tau ka pahure nei. He mahi tika ano tena, otira kahore e tika kia kapea te kohikohi hei whakaranea i te oranga mo nga Minita.

He maha nga whakaware a te hoa-riri hei whakararu i nga mahi pai. Tetahi ko te mahi a nga tohunga Maori e tinihanga nei i te tangata whakaaro-kore. Ma o ratou hua ratou ka mohiotia ai. Te whakaware a aua tohunga ko te ki, he hapai ta ratou i te whakaponoki a Te Karaiti. Kahore ano hoki kia kitea e hua ana nga mahi pai i runga i ta ratou whakaako. Me he mea e tika ana ta ratou korero, kua tere mai i a ratou nga tangata ki nga mahi nunui a te Hahi; kua tokomaha e tae ana ki te Whakau; ko te hunga koki kua oti te whakau kua hono te pa ki te Hapa a te Ariki. Tena ko tenei kua peau ke te whakaaro o te tangata ki runga ki a ratou mahi maminga; mahue iho nga mahi nunui a te Hahi, te huihui ki te inoi, ki te whakawhetai ki te Atua, ki te whakarongo hoki ki tana Kupu, e ata matau ai te tangata ki ta te Atua e pai ai hei mahi mana.

Tetahi mea e kiia ana kua nui haere ki te iwi Maori i etahi wahi, ko te haurangi waipiro. I te ra o te pootitanga i nga mema pakeha mo te Paremete he tokomaha nga Pakeha i whai kia katia nga whare hoko-waipiro katoa i roto i tenei takiwa, otira kihai i taea. Me he mea e whai pooti ana te tangata Maori mo tenei mea ki nga wahi e noho nui nei te Maori, he maha nga whare pera e tu nei ki nga kainga Maori kua kati noa atu i runga i te pooti a te tangata Maori. Ko tenei kahore rawa e taea, he he hoki no te ture. Tenei ano ia tetahi mea e taea. He ture i takoto i te Paremete i te tau 1902, ko te tekihana 46 tenei: "Ki te hoatu e tetahi tangata (ahakoa whai raihana, raihana-kore ranei) ne waipiro ki tetahi Maori hei mau mana ki tetahi wahi ke kai ai, i roto i te takiwa kua tubia nei nga rohe e te Kawana ratou ko tana Kaunihera, panui rawa ki te Kahiti, he whaina te whiu mona, kahore ia e nuku ake i te £50." E taea ano te tuku pitihana ki te Kawana kia panuitia tenei takiwa ki te Kahiti hei takiwa e mana ai taua ture. E kore e mutu rawa i tenei te hauranga waipiro, otira tera pea e iti haere.

E kore e taea te ata tatau inaianei te maha o nga mea e whakararu nei i nga mahi a te Hahi, otira kihai era mea i ngaro. He mea katoa enei i tika ai kia wha-

kaiti tatou i a tatou i te aroaro o te Atua, kia whaki i o tatou hara ki a ia, ara i nga mea i whakahaua e ia kihai nei i mahia ; i nga mea hoki e kinongia ana e ia kua waiho nei hei mahi. Tenei takiwa e haere nei, tutuki atu ki te Ra o te Aranga o Te Karaiti, e kiia ana ko Reneti. Tetahi mahi nui ma tatou i tenei takiwa, he titiro ki o tatou hara, ki nga mea e hapa ana, he whaki hoki i aua mea ki te Atua, me te inoi tonu kia ringihia nuitia mai e ia tona Wairua Tapu ki te Hahi Maori katoa, kia rite ai te Mahi ki tana e manako mai ai. Me he mea e nui ana te hiahia ki tenei, me he mea hoki e hono ana te inoi ki te Atua, kua whakaputatia tona kaha hei tami i te mahi i te hoariri ; kua tau nui mai hoki tana manaaki ki te taha Maori o te Hahi.

NGA MOTINI.

1. Na Hakaraia Pahewa, minita, raua ko Aperahama Tamihere, minita :—

He whakapai atu tenei na tenei Hui ki te whaikorero a te Pihopa, a e mea ana matou kia perehitia tana whaikorero kia tuhituhia ki nga mahi a te Hui.

Whakaaetia ana.

2. I whakaritea a Te Wiremu Hapata hei Kai-tuhituhi i nga mahi a tenei Hui.

3. Na Nikora Tautau, minita, raua ko Hone Waitoa, minita :—

Me puta i roto i tenei Hui he tono ki te kawanatanga kia panuitia mai i te Kahiti kia whai mana ki enei takiwa te ture arai i te patara waipiro kia kaua e mauria ki nga takiwa, ara ki nga kainga Maori.

Whakaaetia ana.

4. Na Apirana Pahina, raua ko Hori Tohungia :—

Me tu ki te Pariha o Tokomaru te Hui a te Hahi Maori a te tau 1907.

Whakaaetia ana.

5. Na Apirana Pahina, raua ko Nikora Tautau, minita :—

Nga Reimana e kore nei e tae ki te Hui e te Hahi Maori kua e tuhia o ratou ingoa ki roto i te pukapuka o nga mahi a te Hui.

Whakakahoretia ana.

6. Na Nikora Tautau, minita, raua ko Apirana Pahina ;—

Me tu he huihuinga minita i nga wa katoa e tu ai he Hui Topu mo te Hahi.

Whakaaetia ana.

7. Na Nikora Tautau, minita, raua ko Hori Tohungia :

Me whakarite e tenei Hui o te Hahi etahi tangata hei kohi-moni haere i roto i te takiwa katoa o te Pihopatanga o Waiapu, ko aua moni mo te Tahua oranga minita.

Whakaaetia ana.

8. Na Nikora Tautau, minita, raua ko Hori Tohungia :—

Kia uru te Hahi Maori o tenei Takiwa ki te mahi a etahi o te Hahi Ingarihi e kohikohi moni nei e tu ai tetahi tohu whakamahara mo te ra me te tau i kauwhautia tua-tahitia ai te Rongopai ki tenei motu i te tau 1814, e 8 ano tau e toe nei ka eke ki te 100 tau.

Whakaaetia ana.

I maka atu ki te tepu e £2-13-0.

9. Na Hori Tohungia raua ko Apirana Pahina :—

Kua e wareware nga tangata o nga pariha katoa o tenei takiwa ki te whakatu komiti i ia tau i ia tau hei tiaki i nga moni e kohikohia ana hei whakahaere i aua moni, i etahi mahi hoki a te Hahi.

Whakaaetia ana.

10. Na Ehau Pakatai raua ko Hori Tohungia :—

Kia puta he kupu ma tenei Hui kia pehia te mahi kanikani ka tipu nei i waenganui i te iwi Maori.

Whakaaetia ana.

11. Na Hone Waitoa, minita, raua ko Hakaraia Pahewa, minita :—

Kia puta he whakaaro ma tenei Hui i roto i a tatou inoinga katoa mo to tatou hoa kaumatua, mo Mohi Turei, ka roa nei e takoto ana i raro i te mate.

Whakaaetia ana.

12. Na Hakaraia Pahewa, minita, raua ko Nikora Tautau, minita;—

Kia puta he whakaaro ma tenei Hui, ara ma nga minita, ma nga mangai reimana hoki o te iwi, kia puta he kupu tohutohu ki o ratou iwi kia mutu te hokohoko taonga i te Ratapu, me era atu mahi kahore nei e tika kia mahia i te Ratapu.

Whakaaetia ana.

13. Na Apirana Pahina raua ko Nikora Tautau, minita :—

E Whakamoemiti ana tenei Hui ki te kaha o te atawhai pai a te Pariha o Te Whanauairi ki te whangai i te Hui o te Hahi Maori. Auahi ana tera, e tuka ma.

Whakaaetia ana.

I whakamutua i konei e te Pihopa ki te Manaaki.

I panuitia, i whakapumautia,

19 Maehe, 1906.

W. L. WAIAPU, UPOKO.

